

Project *Scriptie uit de la - Wetenschapswinkel Rechten 'Ik moest mijn namus, mijn eer redden'*
Door *Kamil Karakaya*
Begeleiding *Mw. dr. R.S.B. Kool*

Samenvatting

Mijn scriptie heeft als titel: "***Ik moest mijn namus, mijn eer redden***" ***De verdediging in eerwraakzaken***. Het gaat, zoals ook uit de titel blijkt, over eerwraak. Eerwraak is een gewoonterrechtelijk en tevens wereldwijd verschijnsel dat voorkomt in het Mediterrane gebied, het Midden-Oosten, Zuid-Amerika en andere regio's van de wereld. Men kan daarbij denken aan landen als Peru, Bangladesh, Argentinië, Israël, Syrië, Libanon, Griekenland, Turkije en Italië. Eerwraak komt neer op het doden van de man of de vrouw die de (familie)eer heeft bezoedeld en daarmee te schande heeft gemaakt. Een bekend voorbeeld van een (mislukte) eerwraak is de Veghelse schietpartij. De 17-jarige Ali schoot in december 1999 op school vier leerlingen en een docente neer. Zij werden ernstig verwond. De kogels waren bedoeld voor de 19-jarige Hasan, een van de slachtoffers, die Ali's 15 jarige zus zou hebben onteerd. Eerwraak is een actueel fenomeen en de bestrijding ervan staat hoog op de politieke agenda. Het betreft hier een cultureel gekleurd delict waar wij Nederlanders weinig bekend mee zijn. Het is dan ook interessant om te kijken hoe de strafrechtspleging met de culturele motieven van de eerwraakpleger omgaat. Centraal in deze scriptie staat de positie van de verdediging, de advocaat, in eerwraakzaken. Het is lastig om de opstelling van de advocaten in eerwraakzaken te begrijpen, zonder de houding van de strafrechter in dit soort zaken te kennen. Daarom bevat deze scriptie een uitvoerig analyse van tien strafzaken. Voorts zijn er door mij interviews afgenomen met twee strafrechtadvocaten die in landelijk bekende eerwraakzaken hun cliënten hebben bijgestaan. Het betreft mr. J. Boksem van het kantoor Anker en Anker te Leeuwarden en mr. S. Urcun van het kantoor Urcun te Rotterdam.

In deze scriptie is dan ook getracht een antwoord te vinden op de probleemstelling die als volgt luidt: ***in hoeverre houden de Nederlandse strafrechters rekening met de culturele achtergrond van verdachten in eerwraakzaken en welke verweren kunnen de advocaten in hun verdediging daartoe aanvoeren?***

Bij de vraag welke mogelijke verweren de Nederlandse strafrechtadvocaat in eerwraakzaken kan voeren is uitgebreid stilgestaan.

Benadrukt is eerst dat men van een cultureel verweer kan spreken als de verdachte op grond van zijn distincte cultuur een beroep doet op schuld- of strafuitsluitingsgronden dan wel van mening is dat in de strafmaat de bijzondere, culturele omstandigheden een mitigerende invloed dient te hebben. De lezer is vervolgens stap voor stap gewezen op de juridisch-technische mogelijkheden. Hierbij zijn de contouren van art. 350 Sv zoveel mogelijk gevolgd. Allereerst is aangegeven dat de bewijsvraag in eerwraakgevallen zelden problemen oplevert en het feitencomplex gekwalificeerd kan worden als moord of doodslag. Het verschil tussen de twee strafbare feiten ligt in de aanwezigheid van het bestanddeel 'voorbedachte raad' bij de delictsomschrijving van moord. Met name het vaak ingenomen standpunt waarin een vanzelfsprekend geachte connectie tussen een gehouden familieberaad en de voorbedachte raad wordt verondersteld, is door mij gerelativeerd. Vervolgens is de lezer gewezen op de strafuitsluitingsgronden die in eerwraakzaken mogelijk een rol kunnen spelen. Achtereenvolgens kwam daarbij aan de orde: het ontbreken van de materiële wederrechtelijkheid, ontoerekenbaarheid, noodtoestand, psychische overmacht, noodweer en noodweerecces. Geconstateerd is dat een beroep op het ontbreken van de materiële wederrechtelijkheid dan wel op noodtoestand, theoretisch wel mogelijk is doch in de praktijk geen enkele kans van slagen zal hebben. Een beroep op de overige strafuitsluitingsgronden zou in zeer exceptionele omstandigheden wel eens kunnen slagen. Het grootste perspectief op honorering biedt echter een beroep op psychische overmacht. Advocaten doen in eerwraakzaken dan ook vooral een beroep op deze schulduitsluitingsgrond. Er moet dan wel sprake zijn van een zodanige druk, kracht, drang of dwang, dat de dader hieraan redelijkerwijs geen weerstand kon noch behoefde te bieden. In eerwraakzaken kan met name de combinatie van innerlijke drang en uitwendige factoren, zoals de uitgeoefende familiedruk, belediging en concrete bedreigingen bij niet-eerherstel, tot een overmachtsituatie leiden waarin de draaglast voor de betreffende persoon groter is dan zijn draagkracht en hij tot zijn daad overgaat. Hoewel een beroep op psychische overmacht veel kansen biedt, kunnen met name de eisen proportionaliteit en subsidiariteit een probleem veroorzaken.

Op de vraag of de Nederlandse strafrechter rekening houdt met de culturele achtergrond van verdachten in eerwraakzaken, kan met een helder concluderend antwoord gereageerd worden. De Nederlandse strafrechter heeft oog voor de culturele achtergrond van de verdachte. De rechter schroomt niet om deskundigen in te schake-

len. Hij/Zij wil zich laten voorlichten over het hem onbekende verschijnsel eerwraak. Van belang is om te kijken wat hij/zij daar vervolgens in de uitspraak mee doet. Uit de rechtsgeleerde literatuur valt een sterk vermoeden af te leiden dat de strafrechter zich vastklampt aan de regels en een, met culturele elementen onderbouwd, beroep op een strafuitsluitingsgrond zal verwerpen. Als de rechter al rekening houdt met de cultuur zal dat eerder in strafverzwarende zin zijn. Nadere bestudering van de tien casus brengt mij tot de volgende conclusie. In zeven van de tien eerwraakzaken doet de verdediging een beroep op psychische overmacht. Dit beroep wordt echter telkens verworpen. De rechter vindt steeds dat de druk niet zodanig is geweest dat men daaraan redelijkerwijze geen weerstand kon noch behoefde te bieden. De verweren stranden met name op de strenge proportionaliteits- en subsidiariteitstoets die de rechter hanteert. Wat de opgelegde straffen betreft, kan het volgende worden opgemerkt. Enerzijds worden zware straffen opgelegd, terwijl anderzijds de culturele elementen soms een strafverlagende invloed hebben gehad. In de meerderheid van de zaken worden de culturele motieven van de eerwraakpleger echter als een strafverzwarende omstandigheid gezien. Een aantal rechters spreken daarbij een zeer scherpe afkeuring voor het delict uit. Zo overweegt de rechtbank in de Kezban-zaak als volgt: "***Aan een dergelijk motief voor levensberoving kan ook geen enkele strafverminderende werking worden toegekend. In zoverre dient de op te leggen straf mede een generaal-preventief doel.***" Het doel van de generaal preventie leidt ook in de andere zaken tot het opleggen van zware straffen. Hoewel in de minderheid zijn er, zoals vermeld, ook zaken waarin door de rechter wordt aangegeven dat met de uitgeoefende (familie)druk in strafverminderende zin rekening is gehouden. Het opmerkelijke is echter dat de gestelde strafverminderende invloed van de cultuur dan niet echt blijkt uit de uiteindelijk opgelegde straf. Ook in deze zaken lijkt met name het generaal-preventieve doel de boventoon te voeren.

Het voorgaande in ogenschouw nemende, lijken de vermoedens die men in de rechtsgeleerde literatuur tegenkomt dan ook te kloppen. In hoeverre de straffen zwaarder uitvallen dan het geval is bij soortgelijke, niet door cultuur geïnspireerde delicten, kan echter niet worden aangegeven. Daarvoor is een uitgebreid onderzoek nodig.

De hierboven getrokken conclusie heeft consequenties voor de opstelling van de verdediging in de praktijk. Duidelijk is immers dat

eerwraakzaken waarin prominent is gewezen op de culturele factoren, de straftoemeting een heldere boodschap richting de betreffende gemeenschap bevat. De zware straffen moeten duidelijk maken dat dit soort praktijken in Nederland niet kunnen worden getolereerd. Het is niet ondenkbaar dat verdachten wegens angst voor deze zware straffen, het zwijgen boven de uitleg van hun culturele motieven verkiezen. Voor de verdediging, die veelal pragmatisch is, is het benadrukken van de culturele factoren dan ook niet zonder meer vanzelfsprekend te noemen. Dit wordt ook bevestigd door de opstelling van de verdediging in de Veghelse eerwraakzaken. Daarin werd het eerwraakmotief door beide verdachten ontkend. De verdediging stelde tevergeefs alles in het werk om aan te tonen dat er geen sprake was van eerwraak. Ook in de algemene literatuur wordt geconstateerd dat sommige advocaten vinden dat de culturele factoren, wegens het gevaar voor zware straffen, helemaal niet expliciet aan de orde moeten komen. Benadrukt wordt dat bij advocaten die in een bepaalde zaak reden hebben te vrezen voor een veroordeling die sterk in het teken van het generale preventieve strafdoel zal staan, de neiging bestaat om juist ieder beroep op culturele factoren te vermijden. Deze pragmatische opstelling van de verdediging neemt niet weg dat veel strafrechtadvocaten, waar mogelijk, een beroep zullen doen op de schulditsluitingsgrond psychische overmacht. De strafpleiters lijken hun moed in ieder geval niet te hebben opgegeven. Dit blijkt ook uit de twee interviews die door mij zijn afgenomen. Het is voor hen wachten op de juridisch 'ideale' zaak.